

Archiefbeschrijving Van den Steen – Tombeur¹

Project: Ornithologisch Erfgoed

Het archief van den Steen -- Tombeur gaat over Canisvliet en voor een klein deel over de Zwartenhoekse Kreek en de Braekmanpolder, alle gelegen in (oostelijk) Zeeuws Vlaanderen.

Canisvliet:

Canisvliet behoort oorspronkelijk tot het karakteristieke krekengebied van Zuid-West Nederland. Het archief geeft documentatie over de teloorgang² van dit gebied in de naoorlogse periode vanaf 1954 en over de maatregelen die zijn genomen om gedeeltelijk herstel te bevorderen. In het kader van herstel heeft SBB in 1965 een eerste gedeelte van Canisvliet aangekocht, en medio jaren '90 nog enkele gedeelten.

Het archief is historisch-ornithologisch omdat de teloorgang vooral is gedocumenteerd aan de hand van de vogelstand. Het bestaat uit twee gedeelten: het deelarchief van den Steen en het deelarchief Tombeur.

Het archief heeft een combinatie van culturele en ornithologische waarde. De culturele waarde ligt deels besloten in de 'wording' van het gebied tijdens de tachtigjarige oorlog, waarin dijkdoorbraken voor het eerst strategisch werden ingezet. De betekenis in het gebied van de waterlinie tussen voormalig fort St. Antonius en St. Stephanus is dat het oorspronkelijk een waterkerende functie had (met een enorme invloed op de waterhuishouding in het gebied), en sindsdien de scheiding tussen Noord en Zuid in de Nederlanden markeert. Een heel ander aspect van de culturele waarde is de rol van amateurs in de strijd tegen de teloorgang van het gebied en de strijd voor herstel. Van den Steen is er als 'conservator' van het krekengebied mee begonnen en Tombeur heeft in 1996 van hem het stokje overgenomen. Het best komen de inzichten over de teloorgang van het gebied naar voren in het deelarchief Tombeur. Die teloorgang had vooral te maken met aantasting van het (oorspronkelijk dynamische) waterregime, vervuiling en aantasting van de rust in het gebied.

De historisch-ornithologische waarde gaat over de ontwikkelingen in het vogelbestand over een lange reeks van jaren. Door het deelarchief Van den Steen te combineren met het deelarchief Tombeur, kan de ontwikkeling van de vogelstand in het gebied worden beoordeeld over een periode van 50 jaar.³ De inzichten die uit de beide deelarchieven volgen, zijn uit oogpunt van "lessons learned" ook voor de natuurbescherming van belang. Ze winnen aan betekenis als ze gekoppeld worden aan de strijd van amateurornithologen en de

¹ Archief in augustus 2013 gemeld bij de AKN

² Het begrip 'teloorgang' wordt hier gebruikt louter in relatie tot de karakteristieken van het oorspronkelijk krekengebied. Het is geen waardeoordeel over voor- of achteruitgang van de verschillende soorten vogels.

³ Bedenk hierbij dat zowel het gebied als de manier van inventariseren bij van den Steen anders was dan bij Tombeur. Van den Steen was kritischer, had bijv. eieren of een nest nodig om een broedgeval vast te stellen.

soms moeilijke samenwerking met ‘de hoge heren’ van officiële instanties. Over de personen in kwestie is het goed ook Voous *In de ban van Vogels, 1995* te raadplegen.

Deelarchief van den Steen/Canisvliet

Dit deelarchief omvat de periode 1954 – 1996 en omvat de periode van de geleidelijke teloorgang. Het bevat gebiedsfoto’s en dia’s met toelichting, en kaarten uit de betreffende periode. Verder zijn er de dagboeken 1954 – 1996, brieven

1959 – 1996, rapporten avifauna 1954 – 1968, en de archiefmappen over zomervogels, onregelmatige gasten en jaarvogels. Ook zijn er aantekeningen per jaar over de gebeurtenissen en maatregelen in het gebied.

Deelarchief Tombeur/Canisvliet

Dit deelarchief gaat over de periode 1996 – 2012. Het geeft een overzicht van en de nodige reflexie op de teloorgang van Canisvliet voor belangrijke vogelsoorten, en de herstelpogingen. Het bevat alle door Tombeur samengestelde jaarrapporten 1996 – 2012 over de vogelstand, en een door hem opgesteld overzicht van de vogelsoorten waar het aantalsverloop over de jaren zorgen baart. Het archief bevat

ook de brieven van Tombeur aan instanties en personen in het kader van de strijd voor herstel. Voorts zijn ook zijn activiteiten voor bezoekerscentrum De Baeckermat beschreven in het kader van diezelfde strijd. Dit inclusief zijn kwartaalberichten 2004 – 2012 en inclusief het bewijs van zijn pogingen om ordentelijk voor zijn gidswerk te worden betaald.

Zwartenhoekse kreek

Deelarchief Tombeur /Zwartenhoek-se Kreek

Dit deelarchief gaat over de periode 1979 – 1978 en 1992 – 1993. Betreft vierkant 54-36/24 & 25 van de Topografische Inventarisatieatlas. Bevat notaboekjes,

foto’s, kaarten, tabellen, rapporten, en briefwisseling. Bovendien 150 dia’s van Alex de Smet.

Avifauna Braekman

Deelarchief van den Steen/Braekman

Dit deelarchief bevat een notaboek met door Johan waargenomen vogels (soorten, aantallen, bijzonderheden) in de Braekmanpolder in de jaren 1959, 1960 en 1961. De gegevens zijn gebruikt voor het artikel in de *Giervalk* vol. 51/2: 64-113, De avifauna van de Braekmanpolder, door

Suetens W., van den Steen J., Vande Weghe J.P., Van Impe J. & H.Wille, 1961. Mogelijk zijn de gegevens ook gebruikt in Sponselee G.M.P. & M.A. Buise: *Avifauna van oostelijk Zeeuws-Vlaanderen*, 1975; Den boer, Middelburg. Dit boekje omvat waarnemingen tot 1968.

Kanttekeningen bij de betekenis van het gebied en de personen:

- In Canisvliet is de eerste Poelruiter voor Nederland vastgesteld;
- In Canisvliet is het eerste broedgeval van de Cetti's Zanger vastgesteld;
- Franklin Lewis Tombeur is in het bezit gekomen van het archief van Johan van den Steen via de tweelingbroer van Johan, zijnde Jacques Johan, en via de zoon van Johan, zijnde Peter. Johan van den Steen en Franklin Tombeur woonden in de jaren '70 – '74 in boven elkaar gelegen verdiepingen;
- Johan was voor de contacten met de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU) "peter" van Franklin;
- Johan en Franklin waren actief lid van de Werkgroep Behoud Canisvliet, die rond 1972 informeel is opgericht, en in oktober 2012 mede door Franklin is opgeheven;
- Johan was secretaris van de Belgische homologatie commissie;
- Franklin was mede-auteur (samen met Buise) van Vogels tussen Zwin en Saeftinghe, De Avifauna van Zeeuws-Vlaanderen (1988); NRI, Middelburg.

Archiefbeoordeling door Avifaunistische Kring Nederland (AKN)		Van vóór 1970	Van na 1970	Van na 1970	Van vóór 1970
		Canisvliet	Canisvliet	Zwartenhoekse kreek	tbv Avifauna Braekman
		Waardering : */ **/ ***			
De historisch ornithologische waarde	Geeft inzicht in de ontwikkeling van de Nederlandse Avifaunistische lijst (1760-2012)				
	Geeft inzicht in historische populaties van broedvogels, doortrekkers en wintergasten	***	**	**	***
	Geeft inzicht in subspecies op de Nederlandse lijst, incl bewijsstukken in ornithologische collectie				
Bruikbaar als toestands-meting of referentie in toekomstig onderzoek	Waarde volgt uit de beschikbaarheid van gegevens over een periode van 50 jaar.	***	**		***
De iconografische waarde	Avifaunistisch-ecologisch			**	
	Kunsthistorisch				
	foto-historisch				
De biografisch ornithologische waarde	Geeft inzicht in de ornithologische levenswandel van relevante personen : persoonlijke dagboeken, correspondentie, portretfoto's, overlijdensberichten, recensies e.d.	*	*	*	
Culturele waarde	Geeft inzicht in historische en maatschappelijke aspecten die behoren tot de "context" van het archiefmateriaal. In de periode vóór 1970 zijn in Canisvliet gebiedsmaatregelen genomen die achteraf cruciaal blijken te zijn.	***	*		

